

PIISPAINKOKOUKSEN ARVIO EKUMEENISESTA ASIAKIRJASTA *VANHURSKAUTTAMINEN KIRKON ELÄMÄSSÄ*

Kirkon ulkoasiain neuvosto on kokouksessaan 17.10.2011 päättänyt pyytää piispainkokousta arvioimaan ekumeenista asiakirjaa Vanhurskauttaminen kirkon elämässä. Piispainkokous keskittyy tässä arviossa kahteen asiaan, 1) asiakirjan *teologiseen arvioon* luterilaisen uskonkäsityksen pohjalta sekä 2) *resepti-prosessiin* eli kysymykseen asiakirjan tulosten vastaanottamisesta ja käytännön työstämisestä Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa.

Asiakirjan konteksti, luonne ja metodi

Vanhurskauttaminen kirkon elämässä -asiakirja on tulos seitsemän vuotta (2003–2009) kestäneestä ekumeenisesta dialogista, johon ovat osallistuneet edustajat katolisesta kirkosta Ruotsissa ja Suomessa sekä Ruotsin ja Suomen evankelis-luterilaisista kirkkoista. Asiakirja liittyy yhtä aikaa sekä kansainväliseen että alueelliseen, pohjoismaiseen ekumeeniseen kontekstiin.

Kansainvälisesti sen taustalla on luterilaisen ja roomalaiskatolisen kirkon ylimmällä tasolla vuonna 1999 hyväksymä Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista (YJV), jossa kirkot kuvaavat yhteiset perustotuudet *vanhurskauttamisopin sisällöstä* ja samalla toteavat asiasta lausutut oppituomiot kohteettomaksi nykyaikana. Tämä oli merkittävä askel, koska vanhurskauttamisoppia on aiemmin pidetty luterilaisen ja katolisen kirkon lähentymisen ylitsepääsemättömänä esteenä. Samalla YJV kuvasi eräitä jatkotyöstämistä koskevia teemoja. Ne koskivat erityisesti sitä, miten vanhurskauttaminen toteutuu, ilmenee ja konkretisoituu kirkon käytännön elämässä. Tähän jatkotyöstämisen tarpeeseen viitataan YJV:n 43. artiklassa:

”Konsensusksemme vanhurskauttamisopin perustotuuksista tulee ilmetä ja osoittaa merkityksensä kirkkojen opissa ja käytännössä. Tässä katsannossa on vielä jäljellä painoarvoltaan erilaisia kysymyksiä, jotka kaipaavat lisää selvitystä: ne koskevat mm. Jumalan sanan ja kirkon opin välistä suhdetta samoin kuin oppia kirkosta, kirkollisesta auktoriteetista, kirkon ykseydestä, virasta ja sakramenteista kuten myös vanhurskauttamisen ja sosiaalietiikan suhteesta. Olemme vakuuttuneita, että saavutettu yhteisymmärrys antaa sellaiselle selvitykselle kestävä perustan. Luterilaiset kirkot ja roomalaiskatolinen kirkko jatkavat ponnisteluaan yhteisymmärryksen syventämiseksi niin, että se kantaa hedelmää kirkon opissa ja kirkollisessa elämässä.”

Nyt käsillä oleva suomalais-ruotsalainen asiakirja pyrkii vastaamaan YJV:n 43. artiklassa esitettyyn haasteeseen esittämällä, mitä Ruotsin ja Suomen katolilaiset ja luterilaiset voivat yhdessä sanoa vanhurskauttamisesta kirkon elämässä.

Toisaalta asiakirja on osa alueellista dialogia ja liittyy pohjoismaiseen kontekstiin. Pitkistä epäluulon ja erossa olemisen aikakausista huolimatta luterilaisilla ja katolilaisilla on Ruotsissa ja Suomessa yhteinen historia. Pohjoismaissa reformaatio eteni moniin muihin alueisiin verrattuna maltillisemmin, mikä johdosta Ruotsissa ja Suomessa luterilaisuus säilytti monia katoliselle spiritualiteetille ja muulle kirkolliselle elämälle tyypillisiä elementtejä.

Ruotsissa katolilaiset ja luterilaiset ovat käyneet paikallisia oppikeskusteluja vuodesta 1970. Suomessa virallisia keskusteluja ei ole käyty. Vuonna 1993 Paavillisen kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston presidentti, kardinaali Edward Idris Cassidy ehdotti, että Ruotsin ja Suomen katolilaiset ja luterilaiset aloittaisivat yhteiset oppineuvottelut kirkosta ja kirkon virasta. Tämä suunnitelma viivästyi eri syistä, mutta sai uutta pontta arkipiispojen K.G. Hammar (Uppsala) ja Jukka Paarma (Turku) sekä katolisen piispa Anders Arboreliuksen järjestämässä symposiumissa Sigtunassa vuonna 2002. Pian tämän jälkeen kirkkojen virallisesti nimittämät delegaatiot aloittivat nyt käsillä olevaan asiakirjaan tähdänneet keskustelut.

Vanhurskauttaminen kirkon elämässä pyrkii vastaamaan, mikä paikka vanhurskauttamisella on kirkon elämässä. Kyseessä on perinteinen oppidialogi, jossa pyritään kuvaamaan yhteiset perusvakaumukset, mutta myös ne asiat, joissa kirkot puhuvat yhä eri äänin ja äänenpainoin. Dialogiryhmä on rajannut tietoisesti monet ajankohtaiset ja kiinnostavat näkökulmat, kuten kysymykset Raamatun tulkinnan ehdoista, todellisuuden ja kielen suhteesta tai kirkon opin ja sosiaalieettisen vastuun suhteesta asiakirjan ulkopuolelle ja keskittynyt kysymykseen, miten vanhurskauttaminen, sanoma Jumalan pelastavasta armosta Kristuksessa, toteutuu ja ilmenee konkreettisesti kirkkojemme elämässä. Näin se pyrkii sekä syventämään että laajentamaan alueellisessa ruotsalaisessa dialogissa ja kansainvälisessä Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista -asiakirjassa saavutettuja tuloksia.

Asiakirjan metodi muistuttaa jo vakiintunutta ekumeenisten konvergenssi-asiakirjojen metodia: siinä pyritään lausumaan *yhdistävät* näkemykset ja tämän jälkeen kuvaamaan kullekin osapuolelle tyypilliset *erityispainotukset* tavalla, joka ei kumoa yhdessä lausuttua. Vastaavaa menetelmää sovellettiin muun muassa Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista -asiakirjassa. Tämä on osoittautunut siinä mielessä hedelmälliseksi metodiksi, koska siinä yhdistetään sekä yhdistävät vakaumukset että kirkkojen erityisraditiot.

Perinteisesti ekumeenisissa dialogeissa käytetään lähteinä Raamattua ja kirkkojen dogmaattisia tunnustustekstejä. Tämä on perusteltua ja luonnollista, mutta vaarana on, että kuva piirtyy liian teoreettiseksi tai ihanteelliseksi. Vanhurskauttaminen kirkon elämässä -asiakirjan "lähdemateriaali" on laajempi, sillä siinä otetaan huomioon myös historiallinen kehitys ja kunkin kirkon olemassa oleva tilanne. Raamatun ja arvovaltaisten tunnustustekstien lisäksi kirkkojen opetusta ja elämää kuvataan myös liturgisten lähteiden, kirkkojärjestyksen alaan liittyvien tekstien sekä arkielämän hengellisten tapojen ja perinteiden avulla. Tämä ratkaisu antaa kirkkojen opista ja elämästä sekä rikkaamman että realistisemmän kuvan ja muistuttaa "hengelliseksi ekumeniaksi" kutsuttua metodia. Dialogiryhmälle on annettava tunnustusta tästä metodisesta ratkaisusta.

Yhteinen historia lähentymisen pohjana

Vaikka asiakirjassa korostuvat opilliset ja käytännölliset kysymykset, sen kolmannessa luvussa pyritään luomaan kirkkohistoriallinen yleiskatsaus luterilaisuuden ja katolilaisuuden yhteiseen historiaan Ruotsissa ja Suomessa. Tällainen katsaus on uudenlainen avaus ja sitä voidaan pitää mielekkäänä ainakin kolmesta syystä. Ensiksi, yhteisen historian kuvaus voi auttaa kirkkoja ja niiden jäseniä tunnistamaan niitä hengellisiä juuria, jotka ovat yhteisiä, todellisia ja yhdistäviä. Toiseksi, yhteisesti esitetty historian kuvaus voi estää kirkkoja ja niiden jäseniä lankeamasta sellaisiin poleemisiin rappioteorioihin, jossa historiallisia tapahtumia käytetään oikeuttamaan omaa erityisasemaa tai osoittamaan toisen osapuolen huonomuutta. Kolmanneksi, kun molempien osapuolien tekemät virheet tunnustetaan ja tunnustetaan, se voi auttaa kirkkoja ja niiden jäseniä yhteiseen katumukseen ja parannuksen tekoon. Paavi Johannes Paavali II viittaisi usein ”muistin puhdistamiseen”, jossa virheiden tunnustaminen ja katumus voivat avata tien uudelle alulle ja olla perustana sovinnolle eri ihmisryhmien kesken.

Luvussa 3 käydään läpi kirkkojen yhteinen historia: katolisen kristinuskon saapuminen ja vakiintuminen 1100–1400-luvuilla, reformaatio 1500-luvulla, erossa olon aikakausi 1600–1800-luvuilla sekä rinnakkaiselon ja yhteisen ekumeenisen kutsumuksen vähittäinen löytäminen 1900-luvulla. Asiakirjan mukaan kirkkojen yhteinen historia ulottuu yli 900 vuoden taakse. Kristinuskon leviäminen Pohjolaan oli ennen kaikkea katolisen kirkon lähetysponnistelujen tulosta. Ruotsin kuningaskunta sai oman arkkipiispanistuimen, kun sisterssiläismunkki Stefan vihittiin Uppsalan arkkipiispaksi vuonna 1164. Suomi tuli katolisen lähetystyön kohteeksi kuningas Erikun vuonna 1155 tekemän ristiretken välityksellä. Samassa yhteydessä Suomeen saapui piispa Henrik, joka järjesti kirkon toiminnan uudelle tasolle.

Reformaation kannalta ratkaisevaa oli Kustaa Vaasan valinta Ruotsin kuninkaaksi 1523 ja se että Kustaa Vaasa yhtyi pian luterilaisen reformaation ajatuksiin. Samalla todetaan varsin realistisesti, että Kustaa Vaasan motiivit olivat kansallisia ja poliittisia, eikä hänen toimintaansa voida pitää pelkästään edullisena kummankaan kirkon kannalta. Yhtäältä Kustaa Vaasan aikana kirkollista elämää uudistettiin luterilaisen reformaation periaatteiden mukaisesti: Raamattu käännettiin ruotsin kielelle, pappien selibaattipakko kumottiin ja kansanopetusta vahvistettiin. Toisaalta Kustaa Vaasa katkaisi kirkolliset yhteydet Roomaan, hääti maasta kansainvälisesti järjestäytyneet kerjäläisveljistiköt, pyrki alistamaan uudistetun kirkon valtion keskusjohdolle ja takavarikoi kirkollista omaisuutta kuninkaan tarpeisiin. Monia luostareita suljettiin ja useiden kirkkojen rakentaminen jäi kesken. Päätepiste reformaation läpiviemiselle oli Uppsalan kokouksen päätös vuonna 1593, jolloin Ruotsi-Suomen kirkon vahvistettiin olevan tunnustukseltaan evankelis-luterilainen.

Vuoden 1617 Örebron säännöllä määrättiin kuolemanrangaistus kaikille maassa asuville katolilaisille ja katolista oppia levittäville ulkomaalaisille – tosin tätä sääntöä ilmeisesti toteutettiin vain hyvin harvoin. Joka tapauksessa kiellon seurauksena katolisuus ja pohjoismainen luterilaisuus elivät vuosisatoja toisistaan erillään. Uskonnollinen epäluulo purkautui ajoittain myös sodissa, joihin Ruotsi-Suomi osallistui, vaikkakin näissä sodissa oli kysymys ensisijaisesti kansallisista intresseistä. Asiakirjassa kirkot tunnustavat, että kirkkojen jakaantuminen on ”tuskallinen asia”, jossa molemmat osapuolet joutuvat kantamaan syyllisyyttä:

”Voimme tarkastella myös reformaatioajan ja sen jälkeisten vuosisatojen historiaa [...] välimatkan päästä. Arvioimme toistemme kirkkoja nyt eri tavalla. Monia asioita, jotka tapahtuivat ennen, voidaan kenties ymmärtää senaikaisista lähtökohdista. Samanaikaisesti meidän täytyy kuitenkin valittaa tuolloin vallinnutta ymmärryksen puutetta, jota molemmat osapuolet osoittivat toisiaan kohtaan, ja kovakouraisuutta, jolla ristiriitoja monessa suhteessa käsiteltiin.” (89 §)

Samalla asiakirjassa kuvataan uutta käsitystä reformaatiosta. Katolisen uskon ja kansanhurskauden välillä ei vallinnut olennaista ristiriitaa, kuten luterilaiset ovat joskus väittäneet, vaan katolisuus oli juurtunut kansan syviin riveihin. Vastaavasti Lutherin tarkoituksena ei ollut hajottaa katolista kirkkoa tai perustaa uutta, kuten katoliset ovat joskus ajatelleet, vaan uudistaa sellaisia perinteitä, jotka hämärsivät apostolisen uskon perussanomaa. Lutherin perusnäkemys vanhurskauttamisesta yksin Jumalan armoon ja Kristuksen sovitusyöhön perustuvana on yhdensuuntainen katolisen opin kanssa, kuten Yhteinen julistus vanhurskauttamisesta osoittaa.

Edelleen kirkot voivat yhdessä todeta, että reformaatio toteutettiin Ruotsi-Suomessa maltillisesti ja luterilaisuus säilytti monia ykseyden merkkejä. Suuri osa keskiaikaisesta liturgiasta jäi käyttöön. Pappien liturgiset vaatteet säilytettiin. Pohjoismainen luterilaisuus piti voimassa historiallisen piispuuden, jota kuvattiin kirkkojärjestyksessä Pyhän Hengen antamaksi, kaikkialla käytössä olevaksi ja iankaikkisuuteen saakka säilyväksi. Myös apostolinen vihkimys-suksessio säilyi, jos sen ymmärretään välittyvän piispalta piispalle rukouksen ja käten päällepanemisen kautta. Edelleen keskiaikainen hiippakuntaorganisaatio ja pitäjänjärjestelmä pitäjänkirkkoineen säilyivät. Lukuisia uudistuksia voidaan pitää katolisestakin näkökulmasta hyväksyttävänä, ja Vatikaanin toinen kirkolliskokous toteutti monia vastaavia uudistuksia.

Lisäksi asiakirjassa luetellaan monia merkkejä keskinäisten yhteyksien vahvistumisesta nykyaikana. Ehtoollisyhteyden puuttumisesta huolimatta kirkot jakavat monia hengellisen elämän muotoja. Ne voivat viettää eri tilanteissa yhteisiä jumalanpalveluksia, rukoilla yhdessä, siunata toisen kirkon jäsenen ehtoollispöydässä ja lainata kirkkotiloja toisen käyttöön. Ruothonjuuritasolla ekumeeniset avioliitot ovat vahvistaneet keskinäistä yhteyttä. Ekumeeninen yhteydenpito kirkkojen johtajien välillä on tullut normaaliksi ja säännölliseksi. Kirkot viettävät yhdessä yhteisten pyhien muistoa, Ruotsissa erityisesti pyhän Birgitan ja Suomessa pyhän Henrikin elämään ja tekoihin liittyviä juhlia sekä paikallisesti että Roomassa.

Kolmiyhteinen Jumala ja Kristuksen persoona vanhurskauttamisen keskuksena

Neljäs luku on asiakirjan keskus ja käsittelee vanhurskauttamista kirkon elämässä. Siinä liitetään YJV:n keskeisiin teemoihin ja syvennetään niitä. Etäisyyttä otetaan sellaisiin malleihin, joissa vanhurskauttaminen on korotettu klassisten kolminaisuus- ja kaksiluontooppien yläpuolelle ja irrotettu niistä (esim. eksistentiaalistiset ja liberaaliprotestanttiset mallit 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla). Vastoin tällaisia malleja todetaan, että vanhurskauttaminen on kolmiyhteisen Jumalan työ (107 §) ja sen perustana ovat Jeesuksen persoona ja toiminta (108 §). Kolmiyhteisen Jumalan nimeen alkava ja päättyvä jumalanpalvelus on vanhurskauttamisen paikka. Jumalanpalveluksessa muistetaan kolmiyhteisen Jumalan tekoja historiasa ja tullaan osalliseksi Jumalan rakkaudesta sanan ja sakramenttien kautta.

Edelleen korostetaan Vanhan ja Uuden testamentin jatkuvuutta. Erityisesti ajatus Jumalan solmimasta liitosta luo taustan armon ja vanhurskauttamisen käsitteille ja rakentaa siltaa Vanhan ja Uuden testamentin välille. "Vanhurskauttaminen ei siis ole ainoastaan uusitamentillinen käsite, vaan sen juuret ovat Luojan aloitteen varassa lepäävässä liitossa. Vanhurskauttamisen alkuperä on liitossa, jonka Jumala tekee luomistyössä, ja Israelin kanssa tehdyssä "vanhassa" liitossa" (116 §). Siten asiakirjassa torjutaan käsitykset, joissa Uusi testamentti ja siinä ilmenevä evankeliumi nähdään täydellisenä vastakohtana Vanhalle testamentille ja laille. Sekä vanhassa että uudessa liitossa Jumala säilyy aloitteen tekijänä ja ihminen lahjojen vastaanottajana. Molempiin liittoihin kuuluu ajatus, että lahja ja tehtävä kuuluvat yhteen: armon vastaanottanut ihminen joutuu myös eettisen haasteen eteen ja vastaa koko elämällään Jumalan pelastavaan toimintaan (116–118 §).

Yksi vanha vastakkainasettelu on koskenut vanhurskauttamisen kahta ulottuvuutta, armoa ja lahjaa. Luterilaiset ovat vanhastaan halunneet korostaa Jumalan yksinvaikuttavuutta (monergia) suojellakseen vanhurskauttamisen lahjaluonnetta. Siksi varsinkin myöhemmässä luterilaisuudessa on ajateltu, että armo perustuu ihmisen ulkopuolella olevaan Jumalan mielenlaatuun, suosioon (favor Dei), joka luetaan ihmisen hyväksi ja joka poistaa rangaistuksen. Jumalan suosion hyväksi lukemisena, imputaationa, ymmärretty vanhurskauttaminen on luonteeltaan oikeudellinen ja kertakaikkinen. Katolilaiset ovat kritisoineet tätä korostusta siitä, että siinä vanhurskauttaminen jää kokonaan ihmisen ulkopuolelle tavalla, joka näyttää sulkevan pois ajatuksen ihmisen mahdollisuudesta kasvaa armossa ja edistyä kilvoituksessa. Vastaavasti keskiajalla katolisessa teologiassa korostettiin ihmiseen "vuodatettua armoa", joka vahvistaa uskoa ja auttaa kehittymään hyveissä. Näin ymmärretty vanhurskauttaminen on luonteeltaan olemuksellinen ja efektiivinen prosessi. Luterilaiset arvostelivat tätä näkemystä siitä, että siinä armo kaventuu eräänlaiseksi ihmiseen liitetyksi energiaksi tai persoonalliseksi ominaisuudeksi (habitus), jolloin pelastus tulee riippuvaiseksi ihmisen edistymisestä – ja siis inhimillisistä ansioista.

Tämä vastakkainasettelu pyritään ylittämään liittymällä YJV:n korostukseen Kristuksen persoonasta meidän vanhurskautenamme. Luterilaisten ja katolilaisten yhteisymmärrys perustuu Kristuksen persoonaan, hänen tekoihinsa ja hänen vanhurskauteensa. Kasteessa Kristus itse annetaan ihmiselle sekä lahjaksi että suosioksi. Kristus on yhtä aikaa suosio, jonka sovitusyön perusteella Jumala lukee syntisen kokonaan vanhurskaaksi, ja ihmisessä läsnä oleva lahja, joka vahvistaa uskoa, poistaa syntiä ja auttaa kasvamaan armossa. Tämä korjaa sekä yksipuolista habitus-oppia (jossa armo kaventuu ihmiseen liitetyksi ominaisuudeksi) että yksipuolista eksentrismiä (jossa armo jää ihmisen ulkopuolelle ja saavuttamattomiin):

" 'Kun ihminen on uskossa osallinen Kristuksesta, Jumala ei lue hänelle hänen syntejään ja vaikuttaa Pyhän Hengen kautta hänessä toimivaa rakkautta. Jumalan armollisen toiminnan kahta puolta ei saa erottaa toisistaan' (YJV 22). Katolilaisten ja luterilaisten yhteiseen käsitykseen vanhurskauttamisesta sisältyy siis sekä imputatiivinen että efektiivinen aspekti – vanhurskaaksi julistamisen ja vanhurskaaksi tulemisen välillä on sisäinen yhteys. Tämän voivat sekä katolilaiset että luterilaiset todeta." (130 §)

Yhteenvedona voidaan todeta, että molempien kirkkojen käsityksen mukaan vanhurskauttamiseen kuuluu sekä Jumalan suosion hyväksi lukeminen että hänen pyhittävä läsnäolonsa kristityssä, eikä näitä puolia voi erottaa toisistaan. Käsitys vanhurskauttamisen imputatiivisesta ja efektiivisestä aspektista ei siten ole enää kirkkoja erottava.

Asiakirjan mukaan käsitys Kristuksen persoonasta ja läsnäolosta uskovassa ratkaisee tai ainakin relativoi myös vanhaa kiistakysymystä tahdon vapaudesta ja sidottuudesta ja siihen läheisesti liittyvää kysymystä Jumalan yksinvaikuttavuuden (monergia) ja toisaalta Jumalan ja ihmisen yhteistyön (synergia) suhteesta. Reformaatioaikana vastakkainen kielenkäyttö johti myös hengellisessä elämässä erilaisiin painotuksiin siten, että luterilaiset moittivat katolilaisia liian optimistisiksi ja aktiivisuutta korostaviksi ja katolilaiset puolestaan luterilaisia liian passiivisiksi ja pessimistisiksi.

Jo Yhteisessä julistuksessa katolilaiset ja luterilaiset saavuttivat perustavan yhteisymmärryksen. Molemmat tunnustavat yhdessä, että ”ihminen on pelastuksessaan täysin riippuvainen Jumalan pelastavasta armosta” (YJV 19). Ihmisellä on tietty vapaus ”tämän maailman asioiden” hoitamisessa, mutta ei pelastuksen asiassa. Syntisenä ihminen ”on Jumalan tuomion alainen” ja ”itsessään kyvytön kääntymään Jumalan puoleen ansaitakseen vanhurskauden Jumalan edessä tai saavuttamaan pelastuksen omin voimin”. Molemmat edellyttävät persoonallista suostumista armoon, mutta pitävät sitä itse armon vaikutuksena (YJV 20–21). Tällöin ratkaisevana käsityksenä on vanha oppi ”edeltä käyvästä armosta”, joka edeltää ihmisen kääntymystä ja saa sen aikaan. Kun Pyhä Henki sanalla ja sakramenteilla synnyttää uskon ja vapauttaa ihmisen tahdon, myös luterilaiset voivat tämän jälkeen yhdessä Lutherin (WA 2, 143–152) ja luterilaisten tunnustuskirjojen (FC SD II, 65) kanssa puhua sekä myötävaikutuksesta että ”vapautetusta tahdosta”, joka saa aikaan uutta elämää. Tässä kilvoituksessakin ihminen pysyy täysin riippuvaisena Jumalan armon vaikutuksesta (137–141 §).

Kristuksen sakramentaalinen läsnäolo kirkossa

Asiakirjassa käsitellään laajahkosti käsitystä kirkon sakramentaalisuudesta tai paremminkin Kristuksen sakramentaalista läsnäoloa kirkon elämässä. Yhdessä kirkot voivat liittyä muun muassa seuraaviin käsityksiin:

- Pelastuksen perimmäinen päämäärä on ihmisen tuleminen osalliseksi kolmiyhteisen Jumalan omasta elämästä ja rakkaudesta. Tämä on mahdollista, koska Jumala tuli ihmiseksi Kristuksessa ja toteutti hänessä pelastuksen.
- Vanhurskauttaminen perustuu tähän Kristuksen sovitustyöhön, ei meidän ansioihimme, ja tässä mielessä Kristusta voidaan kutsua ”alkusakramentiksi”.
- Inkarnaatioperiaate johtaa sakramentaalisuus-periaatteeseen: Kristuksen läsnäolo jatkuu ja toteutuu evankeliumin julistuksessa ja pyhissä sakramenteissa, joiden välityksellä ihminen voi päästä osalliseksi kolmiyhteisen Jumalan elämästä ja rakkaudesta, kun hän uskoo evankeliumin ja osallistuu pyhiin sakramentteihin.

- Sanan julistus ja sakramentit ”tapahtuvat” kirkossa ja edellyttävät kirkon, eikä niitä voida ajatella kirkon ulkopuolella tai kirkosta riippumattomina. Tässä mielessä kirkkoa voidaan pitää ”perussakramenttina” tai ”sakramentaalisena puitteena” erotuksena varsinaisista sakramenttitoimituksista.
- Sakramenttien viettoon liittyy erottamattomasti uskovien vastaus yhteisessä uskontunnustuksessa, synnintunnustuksessa, rukouksessa ja kiitoksessa.
- Sanan julistus ja sakramenttien hoitaminen edellyttävät välttämättä myös apostolisen viran, joka perustuu Jumalan asetukseen ja Kristuksen kutsuun (Joh. 20:21– ja Matt. 28:19–) ja jonka kuuluu palvella kirkon apostolista lähetystehtävää.

Luterilaisessa teologiassa ei ole ollut tavallista puhua kirkosta ”perussakramenttina”. Tällaisessa puheessa voi olla vaarana, että kirkko tulee väärällä tavalla syntisen ja Kristuksen väliin tai yläpuolelle. Toisaalta luterilaisuudessa on pidetty itsestään selvänä, että sana ja sakramentit edellyttävät kirkon, eikä niitä voi ajatella kirkosta riippumattomina (esim. CA V ja VII). Kuten sana ja sakramentit ihmisen ulkopuolisina todellisuuksina ovat välttämättömiä, jotta pelastus pysyisi Jumalan armon vapaana lahjana, samoin kirkko on välttämätön ”alusta” tai ”puite” evankeliumin julistukselle ja Kristuksen sakramenttien vietolle (tässä valossa luterilaiset tunnustuskirjat edellyttävät vanhakirkollista käsitystä, että kirkon ulkopuolella ei ole pelastusta).

Asiakirjassa korostetaan myös Neitsyt Marian erityistä asemaa jumalanpalveluselämässä. Jeesuksen äidin muistaminen liturgisessa vietossa kuuluu molempien kirkkojen elämään, vaikkakin eri tavoin. Huomionarvoista on muistutus, että esimerkillisen kuuliaisuuden ja nöyryyden rinnalla Neitsyt Marian hyveisiin kuuluvat myös rohkeus ja itsenäisyys:

”Sekä katolisessa että luterilaisessa perinteessä esiintyy tapa kuvata kirkkoa vastaanottavana Mariana. Jos samalla painotetaan Marian kuuliaisuutta hänen rohkeutensa kustannuksella, syntyy vaara, että passiivisuus ja vastaanottavaisuus jäävät ainoiksi esillä pidetyiksi hyveiksi. Siksi katolinen ja luterilainen teologia nostavat usein esille Neitsyt Marian itsenäisenä ja rohkeana naisena, jona hänet esitetään evankeliumin kertomuksissa. Hän suostui Jumalan kutsuun kysymättä äidiltään tai kihlatultaan. Jumalan kutsu oli tärkeämpi kuin kuuliaisuus äitiä ja Joosefia kohtaan. Marian rohkeus ilmeni erityisesti hänen ollessaan läsnä ristin juurella, kun muut pakenivat.” (168 §)

Kaste katolilaisia ja luterilaisia yhdistävänä siteenä

Yhdessä kirkot voivat liittyä Uuden testamentin rikkaisiin ilmauksiin kasteen lahjasta ja vaikutuksesta. Uudessa testamentissa kaste merkitsee esimerkiksi Kristukseen pukeutumista, uudesti syntymistä, syntien anteeksiantamista, puhtaaksi pesemistä ja Kristuksen kuoleman ja ylösnousemuksen osallisuuteen liittämistä. Tämän pohjalta kirkot voivat yhdessä tunnustaa kastetta koskevat perusvakaumukset:

”Katolilaiset ja luterilaiset tunnustavat yhdessä yhden kasteen syntien anteeksiantamiseksi. Pyhä kaste yhdistää Kristukseen ja tekee meidät osalliseksi hänen pelastustyöstään. Se on Kristuksen asettama sakramentti, jonka kautta ihminen otetaan Kristuksen ja hänen kirkkonsa yhteyteen. Kaste kolmiyhteisen Jumalan nimeen lahjoittaa pelastuksen ja syntien anteeksiantamuksen sekä vapauttaa meidät pahasta. Kasteessa meistä tulee Isän Jumalan lapsia. Meidät liitetään Kristuksen ruumiiseen, Kristus, Jumalan Sana valaisee meidät, ja me synnymme uudesti Pyhästä Hengestä. Pyhä Kolminaisuus asuu meissä, kirkon jäsenissä. Siksi kaste kutsuu meitä elämään uutta elämää uskossa, toivossa ja rakkaudessa (YJV 25, 26, 27). Kasteessa saamme päivittäisen tehtävän taistella pahaa vastaan ja kasvaa kristittyinä.” (177 §)

Edellä sanotun pohjalta ”katolilaiset ja luterilaiset tunnustavat toistensa kasteen” (179 §). Tämä on tärkeä sitoutuminen tilanteessa, jossa täyttä ja näkyvää kirkollista ykseyttä ei vielä ole saavutettu. Välttämätöntä kasteen pätevyydelle on se, että kaste toimitetaan vettä käyttäen Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen (179 §). Kirkkojen kasteliturgiat pohjaavat samaan liturgiseen traditioon ja mahdolliset erot kasteliturgioiden yksityiskohdissa ovat legitiimejä, eivätkä erota kirkkoja.

Yhteinen käsitys ehtoollisesta

Vanhastaan luterilaisen ja katolilaisen ehtoolliskäsityksen ero on voitu esittää niin, että luterilaisen käsityksen mukaan ehtoollinen on *syntien anteeksiantamisen ateria* kun taas katolilaisten mukaan kyse on *eukaristisesta uhrista*. Näin ymmärrettynä on vaara, että luterilainen käsitys kaventuu yksipuolisesti rippiiä muistuttavaksi tapahtumaksi, jolloin muut ehtoollisen rikkaat merkitykset jäävät sivuun. Vastaavasti ehtoollisen typistäminen pelkäksi uhriateriaksi asettaisi vaakalaudalle Kristuksen sovitustyön ainutkertaisuuden ja siten koko kristillisen pelastuskäsityksen. Toinen vastakkain asettelu perustuu *uskon* (subjektiivinen todellisuus) ja *sakramentaalisen merkin* eli pyhitetyn leivän ja viinin (objektiivinen todellisuus) keskinäistä suhdetta. Jos ehtoollisen merkitys ja vaikutus tehdään riippuvaiseksi ihmisen uskosta, kuten luterilaisten on väitetty tekevän, se johtaa loppuun asti vietyyn subjektivismiin, joka murentaa ihmisen vapautuneen luottamuksen ehtoollisen lahjaan eli Kristukseen ja hänen armoonsa. Jos taas korostetaan ehtoollisen objektiivista armonvälineluonnetta uskon kustannuksella, kuten katolilaisten on väitetty tekevän, se johtaa helposti väärään varmuuteen, jolloin uskon ja kilvoituksen merkitys sivuutetaan.

Asiakirjassa puretaan tällaisiin yksinkertaistuksiin liittyviä vastakkainasetteluja ja esitetään kirkkojen yhteinen käsitys ehtoollisesta edellä kuvattua rikkaammin. Yhdessä todetaan kasteen, ehtoollisen ja kristittyinä elämisen perustava yhteenkuuluvuus: ”Sekä kirkon että sen yksittäisten jäsenten hengellinen elämä saa voimansa ehtoollisesta. Osallistuminen messuun on kastettuna elämisen perusmuoto” (215 §).

Yhteinen käsitys ehtoollisesta Kristuksen läsnäolon, syntien anteeksiantamisen, yhteyden ja uskon vahvistamisen ateriasta tiivistetään 216 §:ssä seuraavasti:

”Katolilaiset ja luterilaiset tunnustavat yhdessä, että Jeesus Kristus on todellisesti läsnä leivässä ja viinissä ja antaa kastettujen uskovien synnit anteeksi. Ehtoollinen yhdistää meidät Kristukseen, antaa meille Jumalan armon ja vahvistaa uskoamme. Kristuksen ruumiin ja veren läsnäolo leivässä ja viinissä perustuu pelkästään Jumalan lupaukseen ja Pyhän Hengen toimintaan Jumalan sanassa, joka kuuluu kirkon liturgiassa. Se ei riipu meidän uskostamme tai mielenlaadustamme. Kaikki, jotka ottavat vastaan sakramentin, ottavat vastaan Herran ruumiin ja veren, joko pelastukseksi tai tuomioksi (1. Kor. 11:27–29).”

Kansainvälinen luterilais-katolinen dialogikomissio totesi vuonna 1978 loppuraportissaan *The Eucharist*, että kirkkojen peruskäsitykset ehtoollisesta ovat yhteneväiset eivätkä tietyt erot painotuksissa ja terminologiassa ole kirkkoja jakavia. Käsillä oleva Vanhurskauttamisasiakirja vahvistaa ja syventää yhteistä konsensusta, kun se kuvaa yhteisen ehtoolliskäsityksen laajasti. Asiakirjassa todetaan (223–225 §) kirkkojen opettavan yhdensuuntaisesti siitä, että Uuden testamentin todistuksen mukaan ehtoollinen on

- Herran ateria, jossa Kristus itse on todellisesti läsnä leivässä ja viinissä
- armon ateria, jossa hän lupaa ja antaa seuraajilleen syntien anteeksiantamisen ja osallisuuden pelastuksesta (Matt. 26:28)
- hengellisen yhteyden ateria, joka julistaa ja vahvistaa Kristuksen ja hänen seurakuntansa ykseyttä (1. Kor. 10:16–17)
- Kristuksen ja hänen kirkkonsa taivaallinen juhla-ateria (Matt. 8:11; Luuk. 14:15; Luuk. 15:24)
- eukaristia eli kiitosateria, jolla Jeesuksen esimerkin mukaisesti kiitämme Jumalaa kaikista hänen hyvistä lahjoistaan (vrt. Matt. 26:27 ”kiitti” = *eukharisteesas*).

Asiakirjassa oikaistaan myös virheellisiä käsityksiä ehtoollisen uhriluonteesta ja osoitetaan sekä kansainvälisen dialogin että suomalaisen Luther-tutkimuksen pohjalta, missä mielessä molemmat kirkot voivat kutsua ehtoollista uhriksi. Molemmat kirkot torjuvat yksiselitteisesti sellaisen keskiaikaisen ääritulkinnan eukaristisesta uhrista, jossa ajatellaan ehtoollisen korvaavan tai täydentävän Kristuksen sovitustyötä. Tällainen tulkinta asettaisi vaakalaudalle Uuden testamentin käsityksen Kristuksen ristillä antaman sovitusuhrin kertakaikkisuudesta ja riittävydestä (esim. Hepr. 10:10). Luterilaiset ja katolilaiset ovat yhtä mieltä siitä, että ”Kristuksen uhri maailman syntien edestä on ainutlaatuinen ja riittävä, eikä sitä voida jatkaa, toistaa, korvata tai täydentää” (226 §). Kristuksen sovitustyön riittävyden turvaamista on pidettävä luterilaisen vanhurskauttamisopin kannalta merkittävänä saavutuksena.

Toisaalta asiakirjassa torjutaan myös sellainen protestanttinen ääriä näkemys, jossa ehtoollisen uhriluonne tai jopa Kristuksen sovitusuhrin ja ehtoollisen hengellinen yhteys on kokonaan katkaistu. Ellei ehtoollinen tuo Kristuksen kärsimyksen hedelmiä uskoville henkilökohtaiseksi lahjaksi, sakramentti menettää luonteensa armonvälineenä. Siksi kirkot voivat yhdessä todeta myös positiivisesti, että ”Herra on läsnä ehtoollisessa niin että hänen uhrinsa Golgatan ristillä tulee vaikuttavalla tavalla läsnä olevaksi ehtoollisen vietossa” (226 §).

Molempien kirkkojen nykyopetuksen mukaan Kristus on ehtoollisen ”isäntä ja selebrantti” (eikä vain ruoka ja juoma). Hän on läsnä ristiinnaulittuna ja uhrattuna Herrana (eikä vain ylösnousseena Kristuksena). Hän antaa itsensä meille ja meidät Isälle, ja jakaa ristillä hankkimansa kertakaikkisen sovitustyönsä hedelmät uskoville pelastukseksi (eikä ole vain passiivinen muistamisen kohde). Lisäksi kirkot voivat liittyä jo Augsburgin tunnustuksen Puolustuksen korostamaan käsitykseen koko ehtoollisjumalanpalveluksesta ”kiitosuhrina” (*sacrificium laudis*) ja ”vastalahjana”, jonka saa aikaan kiitos ja ilo Kristuksen täydellisestä sovitustyöstä ja Jumalan pelastavasta toiminnasta (228–229 §).

Luterilaisesta näkökulmasta ehtoollisen *sakrifisiaalinen* eli uhrin painottava luonne voi siten tulla hyväksytyksi vain ja ainoastaan ehtoollisen *sakramentaalisesta* eli lahjan korostavasta luonteesta käsin: Jumalan pelastava toiminta ja sen ilmeneminen Kristuksen täydellisessä sovitustyössä synnyttää ja saa aikaan kiitosuhrin viettämisen jumalanpalveluksessa. Tämä ”vastaanotettu lahja” haastaa jakamaan Jumalan lahjoja eteenpäin ja huolehtimaan siitä, että myös köyhät, syrjäytyneet ja kärsivät voisivat päästä niistä osallisiksi (231 §).

Merkittävää on, että asiakirjassa keskustellaan myös *ehtoolliskäytännöistä* eli siitä, miten ehtoolliskäsitykset konkreettisesti ilmenevät itse ehtoollisen viettämisessä. Sekä kirkkojen sisällä että niiden välillä ehtoollispraksista koskevat erimielisyydet ovat historian aikana nousseet jopa opillisia ja terminologisia käsityksiä vaikeammiksi.

Luterilaiset ovat korostaneet ehtoollisen yhteisöllistä kommuunioluonnetta ja sen johdosta katsovat, että roomalaiskatolilaisten pappien tapa viettää ehtoollista yksin omaksi hartaudeksi ilman seurakunnan läsnäoloa ei ole sopuisuudessa Kristuksen asetuksen ja alkukirkon käytännön kanssa. Vaikka tämä ensimmäisellä vuosituhannella kehittynyt perinne on katolisessa kirkossa yhä mahdollinen, Vatikaanin II kirkolliskokous asetti etusijalle sellaisen ehtoollisen vieton, jossa uskovat ovat läsnä, ja tämän pohjalta nykyisin korostetaan seurakunnan yhteistä messua ehtoollisen vieton ensisijaisena muotona. Tätä voidaan pitää keskinäisenä lähentymisenä (221 §).

Samantyyppinen lähentyminen koskee kysymystä ehtoollisen jakamisesta molemmissa muodoissa. Luterilaisen reformaation mukaan uskollisuus Kristuksen asetukselle ja siihen liittyvälle symboliikalle merkitsee, että seurakuntalaisille tulisi jakaa sekä ehtoollisleipä että viini. Siksi luterilaiset arvostelivat roomalaiskatolista opetusvirkaa siitä, että se oli kieltänyt seurakuntalaisilta ehtoollisviinin (vaikka ehtoollisen pätevyyttä ei sidottukaan molempien muotojen käyttöön). Vanhurskauttamis-asiakirjan mukaan ”katolilaiset ja luterilaiset ovat yhtä mieltä siitä, että leipä ja viini kuuluvat oikeaan ehtoollisen viettoon” (236 §). Katolisessa kirkossa on mahdollista käytännön syistä ottaa vastaan ehtoollinen vain yhdessä muodossa (leipä), koska eukaristian pätevyys perustuu konsekraation eikä ehtoollislahjojen jakamistapaan. Kuitenkin Vatikaanin toinen kirkolliskokous korosti, että pyhään ateriaan kuuluu sekä ruoka että juoma ja siksi korosti ehtoollisen jakamista sen molemmissa muodoissa. Tätä voidaan luterilaisesta näkökulmasta pitää oikeana kehityksenä (236–237 §).

Vastaavaa lähentymistä on tapahtunut myös kysymyksessä siitä, jatkuuko Kristuksen todellinen läsnäolo leivässä ja viinissä ehtoollisen vieton jälkeen. Katolilaisille on ollut tärkeää pitää johdonmukaisesti kiinni siitä, että konsekroitua ehtoollislahjoja käsitellään sakramenttina, kunnes ne on nautittu. Kun luterilaiset tunnustuskirjat esittävät varauksia ehtoollislevän käyttämisestä messun ulkopuolella Kristuksen asetuksesta poikkeaviin tarkoituksiin (esimerkiksi pellon siunaaminen hostialla), heidän tarkoituksensa ei ollut määritellä teoriaa läsnäolon kestosta tai päättymisestä (234 §). Ruotsin ja Suomen luterilaisissa kirkkoissa on esiintynyt rinnakkain erilaisia käytäntöjä. Toisissa seurakunnissa elementit nautitaan loppuun tai reservoidaan erikseen myöhempää kommuuniota varten, toisissa seurakunnissa on käytäntöjä, jotka edellyttävät ajatusta reaaliapresenssin rajoitetusta kestosta. Molempien kirkkojen nykyiset ohjeet ovat asiassa kuitenkin yhdensuuntaiset. Suomen evankelis-luterilaisen Jumalanpalveluksen oppaan mukaan tulee pyrkiä siihen, että ehtoollisaineita konsekroidaan vain tarvittava määrä, ja että siunatut ehtoollisaineet käytetään loppuun ehtoollisen aikana tai säilytetään erikseen nautittavaksi toisessa messussa tai sairaanehtoollisessa. Ruotsin kirkossa käytetyn ohjeen mukaan noudatetaan periaatetta, jonka mukaan "läsnäolo kestää siihen asti kunnes konsekraation päämäärä eli kommuunio on tapahtunut" (235 §).

Edellä kuvatun lähentymiskehityksen perusteella Vanhurskauttamis-asiakirja toteaa, että katolilaisten ja luterilaisten eri ehtoolliskäytännöt nousevat samasta uskonvakaumuksesta eikä niissä ole kyse kirkkoa erottavista asioista. "Reformaatioaikana esitetty kritiikki ei siis enää ole sovellettavissa nykypäivään" (238 §).

Myönteisenä on pidettävä myös sitä, että molemmat kirkot katsovat ehtoollisen johtavan kristittyjä kantamaan sosiaalieettistä vastuuta maailmassa. Ehtoollisen vietto ja huolenpito köyhistä kuuluvat yhteen jo Uudessa testamentissa hengellisesti ja konkreettisesti. Apostoli Paavali osoitti kovia sanoja Korintin seurakunnalle, jonka ehtoollisen viettossa köyhiä ei huomioitu (1. Kor. 11:20–21), ja ehtoollisen edellä vanhastaan kerätty kolehti ilmentää konkreettisesti sakramentin ja diakonian yhteenkuuluvuutta:

"Ehtoollisen vietto alkaa kolehdin keruulla tai offertoriolla, jossa seurakunta kantaa esille lahjoina sellaista, mitä tarvitaan jumalanpalvelukseen, mutta myös sellaista, joka voi auttaa köyhiä ja tarvitsevia. Kun ehtoollista vietetään kaikkialla maailmassa, sille kutsutaan ihmisiä tekemättä eroa sosiaalisen statuksen tai taustan perusteella. Näin ehtoollinen varjelee luomakunnassa solidaarisuutta ja ne, jotka siihen osallistuvat, oppivat edistämään yhteyttä, oikeudenmukaisuutta ja rauhaa sosiaalisessa, kulttuurisessa ja poliittisessa elämässä." (244 §)

Kirkon virka Jumalan pelastavan toiminnan palvelijana

Luterilaisen ja roomalaiskatolisen dialogin keskeinen haaste on jo pitkään tiivistynyt kysymykseen kirkon virasta. Voimakkaasti yksinkertaistaen ero koskee sitä, että roomalaiskatolisesta näkökulmasta luterilaisen kirkon virasta "puuttuu" jotakin, luterilaisesta näkökulmasta roomalaiskatolisen kirkon virassa on puolestaan jotakin "liikaa".

Perinteisen roomalaiskatolisen käsityksen mukaan protestanttiset kirkot eivät ole säilyttäneet kirkon viran täyteyttä ja myös luterilaisten kirkkojen virkaa koskevat tietyt puutteet (lat. defectus): luterilaisessa kirkossa pappetta ei määritellä sakramentiksi ja apostolinen vihkimysseuranto eli käytäntö, jossa piispa vihkii seuraajan kättenpällepanemisen ja rukouksen kautta, on kirkon historian jossakin vaiheessa katkennut. Lisäksi vihkimykset tapahtuvat vailla rakenteellista yhteyttä apostoli Pietarin seuraajaan.

Luterilaisen käsityksen mukaan roomalaiskatolisessa opetuksessa asetetaan puolestaan viran täyteydelle ”liikaa” ehtoja, jos kaikkien kirkkojen piispoilta edellytetään liittymistä Rooman piispan primaattijurisdiktioon. Tällaista ei edellytetä ortodoksiselta kirkolta, vaikka heidän virkansa tunnustetaan. Ruotsin ja Suomen luterilaiset ovat myös kiistäneet väitteen vihkimysseuraannon katkeamisesta, koska piispuus vihkimyksineen on jatkunut Ruotsissa ja Suomessa reformaatiosta tähän päivään. Näistä erilaisista lähtökohdista on tärkeää, että asiakirjassa todetaan kirkon virkaa koskevat yhteiset vakaumukset. Molempien käsityksen mukaan

- Kirkon virka on Jumalan asettama ja siten yksi tosi kirkon tuntomerkki (239 §)
- Kirkon viran erityisenä tehtävänä on evankeliumin julistaminen puhtaasti ja sakramenttien jakaminen oikein (239 §)
- Kirkon viran tehtävät tähtäävät pelastavan uskon syntymiseen, ja siten viran perimmäisenä tarkoituksena on palvella Jumalan vanhurskauttamistyötä (275–276 §)
- Kirkon lähetystehtävän hoitaminen kuuluu yhteisesti koko Jumalan kansalle, siis sekä yhteiseen pappeteen kastetuille ja erityisen virkaan vihityille. Yhteinen lähetystehtävä yhdistää, vaikka sitä hoidetaan eri palvelutehtävissä (277 §)
- Kirkon virkaan vihkimisen voi toimittaa vain oikein vihitty piispa ja ehtoollisen vain tällaisen piispan vihkimä pappi (239 §)
- Pappisvirka on elinikäinen kutsumus ja velvoite eikä papiksi vihkimistä toisteta (279 §)
- Kirkon virka on sekä Jumalan ilmoituksen että apostolisen uskon palveluksessa. Pappi ei siten voi lisätä mitään Uuden testamentin evankeliumiin Kristuksesta, vaan hänen tehtävänä on varjella ja vaalia apostolista uskoa (327 §).

Vaikka luterilaiseen virkakäsitykseen kuuluu sakramentaalinen ulottuvuus, luterilaiset eivät puhu vihkimyksen antamasta erityisestä lähtemättömästä merkistä (character indelebilis), sen sijaan katolisen käsityksen mukaan vihkimys antaa papille hengellisen merkin, joka synnyttää kastetta ja konfirmaatiota syvemmän sisäisen kaltaisuuden Kristukseen. Molemmat kirkot tunnustavat jakamattoman ihmisarvon, mutta suhtautuvat eri tavoin naisten mahdollisuuteen tulla vihityksi papiksi. Luterilaiset kirkot toivottavat myös naiset tervetulleeksi pappisvirkaan, ja katsovat, että päätös on sopusoinnussa apostolisen uskon kanssa. Kummassakin traditiossa ollaan tietoisia, että kysymys ei ratkea vetoamalla yksittäisiin raamatunkohtiin.

Piispan virka kirkon ykseyden ja apostolisuuden palvelijana

Kansainvälisessä ekumeenisessa keskustelussa kysymys piispan virasta ja laajemmin kirkon apostolisuudesta on noussut erityiseen painopisteeseen. Katolilaiset ja ortodoksit ovat perinteisesti pitäneet yhteistä käsitystä piispuudesta näkyvän ykseyden välttämättömänä ehtona, kun taas monet protestanttiset kirkot eivät ole säilyttäneet piispuutta, vaikka niissä tavalla tai toisella harjoitetaan seurakuntarajat ylittävää kaitsentaa. Jälkimmäisiin kuuluu myös eräitä luterilaisia kirkkoja. Seurauksena on ollut pattitilanne, johon ei ole helppoa ratkaisua. Pohjoismaiseen luterilais-katolilaiseen dialogiin kohdistuu erityisiä toiveita tässä asiassa. Vaikka nyt käsillä olevaan dialogiraporttiin ei liity piispan viran tai laajemmin kirkon viran vastavaroista tunnustamista, katolilaiset ja luterilaiset voivat todeta piispan virkaa koskevia yhteisiä käsityksiä, jotka menevät pidemmälle kuin muualla.

- Piispan viran tulee palvella koko kirkon apostolista lähetystehtävää
- Piispoilla on pappien tavoin opettajan ja paimenen tehtävä: he saarnaavat evankeliumia ja osoittavat tietä Jumalan sanalla, johtavat kristittyjen yhteistä rukousta ja palvelua sekä hoitavat sakramenteja (285 §)
- Piispoilla on myös erityisasema ja -tehtäviä: heille kuuluu erityisellä tavalla kirkon apostolisen uskon varjeleminen, siihen liittyvä opin tulkitseminen ja opettaminen, hiippakuntien kaitsenta sekä uusien pappien, diakonien ja muidenkin vihkimysten suorittaminen (286 §)
- Piispan virkaa harjoitetaan persoonallisesti, kollegiaalisesti (yhdessä toisten piispojen kanssa) sekä synodaalisesti (yhdessä piispojen, pappien ja uskovan kansan kanssa)
- Molemmat kirkot tunnustavat, että oppisuksessio eli apostolisen uskon sisällöllinen jatkuvuus on ensisijainen. Luterilaiset puhuvat tässä yhteydessä Jumalan sanan jatkuvuudesta (succesio verbi). Pelkkä vihkimyssuksessio ei automaattisesti takaa opin jatkuvuutta
- Piispanvihkimysten suksessio (succesio ordinis) on oppisuksession ”sisällä”. Se on merkki, joka viittaa Jeesukseen ja todistaa kirkon tahdosta olla uskollinen alkuperälleen: Kristuksen sanoille ja teoille, jotka apostolit ovat meille välittäneet (293 §)
- Puhe jatkuvuudesta ei merkitse pysähtyneisyyttä, sillä muutokset kirkon elämässä ja julistuksessa ovat hyväksyttäviä, kun ne tapahtuvat yhteydessä kirkon juuriin ja oppisuksession sisällä (291 §)
- Piispojen tehtävään kuuluu erityinen auktoriteetti, kun he julistavat evankeliumia ja harjoittavat kirkkokuria. Tämä auktoriteetti palvelee kirkon lähetystehtävää ja jatkuvuutta. Toisaalta heidän ei tule käyttää kaitsijan arvoaltaansa ”hallitsijoina, vaan palvelijoina” (285 §).

Asiakirjassa pyritään siis Porvoon sopimuksen metodin tavoin laajentamaan kysymystä vihkimyssuksessiosta laajempaan yhteyteen: ensi sijaista on *koko kirkon apostolisuus*. Tämä apostolisuus koostuu useista elementeistä, ei vain vihkimyssuksessiosta. On kyse esimerkiksi *opin* jatkuvuudesta, *sakramentaalisen elämän* jatkuvuudesta ja vihdoin näitä palvelevasta *viran* jatkuvuudesta. Tämä avaa aiemmin ajoittain ahtaasti tulkittua apostolisuuden käsitettä ekumeenisesti hedelmällisellä tavalla. Toisaalta juuri tästä apostolisuuden laajasta

merkityksestä käsin ja sen sisällä molemmat kirkot voivat nähdä piispan vihkimisen historiallisen suksession myönteisesti yhtenä apostolisuuden merkinä, joka konkreettisesti todistaa sekä Jumalan uskollisuudesta kirkkooan kohtaan että kirkon tahdosta pysyä uskollisena Herralleen (296 §).

Ruotsin ja Suomen luterilaiset kirkot ovat erityisasemassa sekä luterilaisen kommuunion sisällä että suhteessa roomalaiskatoliseen kirkkoon, kun keskustellaan piispallisen vihkimyksen suksessiosta. Reformaatioissa piispan virka ja vihkimyssuksessio säilyivät Pohjolassa toisin kuin monissa muissa maissa. Luterilaisen itseymmärryksen kannalta on tärkeää, että asiakirjassa sekä Suomen että Ruotsin luterilaiset kirkot katsovat säilyttäneensä piispallisen järjestyksen ja siihen kuuluvan vihkimyssuksession:

”Ruotsin ja Suomen luterilaiset kirkot ovat säilyttäneet historiallisen piispallisen järjestyksen. Piispat vihitään virkaan kätten päällepanemisella ja rukouksella. Jo arkkipiispa Laurentius Petrin vuonna 1571 laatiman Ruotsin ja Suomen ensimmäisen luterilaisen kirkkojärjestyksen mukaan piispanvirka tulee Jumalan Pyhältä Hengeltä, kaikkien hyvien lahjojen antajalta. Molemmat luterilaiset kirkkomme katsovat, että vihkiminen tapahtuu apostolisessa suksessiossa. Sikäli kuin hajanaisen historiallisen aineiston perusteella voidaan tietää, olosuhteet Ruotsissa olivat reformaatioaikana sellaiset, että yksi Roomassa vihitty piispa välitti piispanviran eteenpäin vihkimällä muita piispoja. Yksi viimeisistä ”katolisista” piispoista vihki ensimmäisen ”evankelisen” piispan vuonna 1531. Ruotsin ja Suomen evankelis-luterilaiset kirkot katsovat siksi olevansa jäseniä katkeamattomassa apostolisessa vihkimisketjussa.” (297 §)

Tämä teologisesti ja historiallisesti perusteltu luterilainen itseymmärrys haastaa roomalaiskatolista osapuolta pohtimaan tarkemmin niitä esteitä, joita se esittää piispuuden tai laajemmin kirkon viran vastavuoroiseksi tunnustamiseksi.

Samalla asiakirjassa pohditaan avoimesti myös piispan virkaan liittyviä eroja (302–312 §). Katolisessa perinteessä piispa hoitaa virkaansa myös kollegiaalisesti, mutta on itsenäisempi suhteessa pappeihin, maallikoihin ja kirkon hallintoelimiin, kun taas Pohjoismaisessa luterilaisuudessa (erityisesti Ruotsissa) piispan toimivalta on rajatumpi ja sidottu kollegiaaliseen ja synodaaliseen päätöksentekoon. Eroja on myös piispan- ja pappisviran keskinäisessä suhteessa. Hieman kärjistäen voidaan sanoa, että katolisessa kirkossa viran kokonaisuus rakentuu piispan viran ja hiippakunnan ympärille, kun taas luterilaisessa perinteessä korostuu pappisvirka ja seurakuntataso. Katoliset korostavat Kristuksen kirkon universaalisuuden ilmenevän erityisesti Pietarin seuraajan ympärille kokoontuneessa piispojen kollegiaalisuudessa, kun taas luterilaiset korostavat sen ilmenevän paikallisseurakunnassa tapahtuvassa evankeliumin julistuksessa ja sakramenttien hoitamisessa.

Asiakirjan mukaan nämä näkökulmat eivät välttämättä sulje toisiaan pois. Ne haastavat kysymään, miten paikallisuuteen kiinnittynyt luterilaisuus ottaa huomioon Kristuksen kirkon universaalisuuden ja katolisuuden. Samalla ne haastavat kysymään, mitä katoliset oikeastaan tarkoittavat Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen puheella reformaation seurauksena syntyneiden kirkkojen viran puutteesta tai vajavuudesta (*defectus sacramenti ordinis*)?

Osuuko tämä luterilaiseen kirkkoon? Mitä katoliselle kirkolle merkitsee, että piispat ja papit Suomen ja Ruotsin luterilaisissa kirkkoissa ovat palvelleet kirkon apostolisuutta varjelemalla apostolista uskoa ja historiallista piispuutta?

Kysymys Rooman piispan asemasta

Kysymys Rooman piispan primaatista on jo reformaatiosta saakka ollut yksi vaikeimpia kysymyksiä, ellei vaikein. Vastaava vaikeus on koskenut tuhannen vuoden ajan myös roomalais-katolisia ja ortodoksia suhteita. Reformaatio torjui jyrkin sanoin paavin jurisdiktioprimaatin, vaikka uskonpuhdistajat päätyivät asiassa hieman eri kannalle: Luther piti Rooman piispan primaattia kirkolle tarpeettomana kun taas Melanchthon oli valmis hyväksymään primaatin, mikäli se ymmärretään jumalallisen asetuksen sijasta kirkon traditioon perustuvaksi (*de iure humano*) ja mikäli paavi sallii evankelisen saarnan (ks. Schmalkaldenin artiklat allekirjoituksineen). Luther arvosteli paavin primaatin teologisia perusteluja ja vielä jyrkemmin primaatin harjoittamisen tapaa.

Toisaalta paavius on käynyt läpi merkittäviä muutoksia ja osoittautunut elinvoimaiseksi myös nykyaikana. Paaviuteen liittyy yhä voimakkaita ennakkoluuloja, vaikka samalla paavin puheenvuoroja seurataan kasvavalla kiinnostuksella myös muissa kirkkoissa. Paavi Johannes Paavali II esitti kiertokirjeessään *Ut unum sint* toisille kirkkoille kutsun pohtia sellaista Rooman piispan viran harjoittamisen tapaa, joka voisi olla ekumeenisesti hyväksyttävä ja palvella kaikkia kirkkoja ja niiden jäseniä. Asia on sekä psykologisesti herkkä että teologisesti vaikea, ja tavallisesti sitä ei ole puolin ja toisin haluttu sivuta. Dialogityöryhmälle on annettava tunnustusta siitä, että se on nostanut ennakkoluulottomasti esille kysymyksen Rooman piispan primaatista.

Aiemmin kansainvälinen luterilais-katolilainen dialogiryhmä on todennut vuonna 1972 hyväksytyssä Maltan raportissa, että Pietarin viran primaatti voidaan hyväksyä, "mikäli se teologisen uudelleen tulkinnan ja käytännöllisen uudelleenjärjestelyn avulla alistetaan evankeliumin primaatille". Ruotsin kirkon piispainkokous on vastauksessaan paavin *Ut unum sint* -ensyklikassa esitettyyn kysymykseen liittynyt samantyyppiseen näkemykseen. Vastauksen mukaan Pietarin viran primaatti voi olla hyväksyttävä luterilaisesta näkökulmasta, mikäli 1) kollegiaalisuutta kehitetään katolisessa kirkossa ja ekumeenisesti, 2) keskusjohtoisuutta vähennetään, 3) paikallista itsenäisyyttä ja keskinäistä tasa-arvoa vahvistetaan esimerkiksi luomalla autonomisia tai autokefaalisia patriarkaatteja lännen kirkon sisällä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko ei tietävästi ole käsitellyt Pietarin viran primaattia omista virallisissa asiakirjoissaan.

Dialogityöryhmän raportin mukaan perusongelma on siinä, että perinteisen luterilaisen käsityksen mukaan Uudesta testamentista ei löydy tukea käsitykselle, että Pietarin erityisaseman johdosta hänen seuraajillaan olisi kristikunnassa pysyvä virka tai universaali, kaikkiin paikalliskirkkoihin ulottuva toimivalta. He eivät kiellä Pietarin erityisasemaa apostolien joukossa, mutta torjuvat ajatuksen Jumalan asetukseen tai käskyyn perustuvasta Rooman

piispan primaatista. Katolisen näkemyksen mukaan paavinviran rakenteella ja erityispiirteillä on jumalallinen auktoriteetti, johon kuuluu myös ajatus siitä, että hänellä on korkein, täysi, välitön ja yleinen toimivalta koko kirkossa. He eivät kiellä yksittäisten paavien epäonnistumisia eivätkä paikalliskirkkojen autonomiaa, ja korostavat, että primaatin perimmäisenä tarkoituksena on palvella kirkon lähetystehtävää, suojella apostolista uskoa ja vaalia kirkon maailmanlaajuista ykseyttä.

Voimakkaasti erilaisista näkökulmista huolimatta asiakirjassa esitetään Pietarin virasta joidakin yhteisiä näkemyksiä:

- Kaiken kirkon auktoriteetin tulee olla johdettavissa evankeliumista. Evankeliumin primaatin täytyy konkretisoitua virassa, jonka tehtävänä on palvella koko kirkkoa ja jolla on auktoriteetti puolustaa evankeliumin primaattia (315 §)
- Pietarin viran tehtävä on pitkän historiallisen kehityksen tulos ja siinä voidaan havaita sekä Pyhän Hengen työtä kristillisen yhteisön sisällä että instituutio, jossa yksittäiset paavit ovat epäonnistuneet uskottomuutensa vuoksi
- Kirkon virka (ja siten myös Rooman piispan virka) on ilmoituksen palveluksessa. Viranhaltijat eivät voi lisätä mitään UT:n evankeliumiin Kristuksesta. Kirkollinen auktoriteetti ei välitä mitään uutta ilmoitusta, vaan on itse pyhän Raamatun auktoriteetin alainen (327 §)
- Kirkon viran perimmäinen tehtävä on varjella uskollisuutta Jumalan ilmoitusta kohtaan ja valvoa kristillisen uskon ja opin jatkuvuuden säilymistä (328 §)
- Rooman piispa tulee joka tapauksessa tulevaisuudessa hoitamaan roomalaiskatolisessa kirkossa nykyisiä tehtäviä, ja jatkossa tarvitaan keskustelua Pietarin viran uudistamisesta niin, että siitä voisi tulla kaikkien kristittyjen omaisuutta.

Huomionarvoista on, että asiakirjassa luterilainen osapuoli ei vaadi roomalaiskatolilaista osapuolta luopumaan Rooman piispan primaatista, vaan ikään kuin tunnustaa sen olemassa olevana realiteettina nyt ja tulevaisuudessa. Toisaalta katolilainen osapuoli tunnustaa, että paavin primaatti on alisteinen evankeliumin primaatille ja osoittaa avoimuutta kuunnella luterilaisten näkökulmia Pietarin viran uudistamisesta siten, että se voisi paremmin palvella kaikkia kirkkoja ja kaikkien kristittyjen yhteyttä.

Vanhurskauttamisasiakirjan tuloksia

Ruotsin ja Suomen katolilaisten ja luterilaisten yhteinen dialogi on seitsemän vuoden prosessi, jolla on arvo sinänsä. Samalla on tärkeää arvioida rehellisesti dialogin tuloksia. Asiakirjan 5. luvun pohjalta voidaan mainita erityisesti seuraavia tuloksia:

1. Kirkot ovat pystyneet esittämään yhteisen kuvauksen yhteisestä historiasta Ruotsi-Suomessa, tunnustaneet molemmin puolin syyllistyneensä vääriin tekoihin ja tulkintoihin sekä ilmaisseet halunsa sitoutua keskinäiseen vuoropuheluun ja lähentymiseen Kristuksen tahdon mukaisesti.

2. Osapuolet ovat syventäneet ja laajentaneet Yhteinen julistus vanhurskauttamisopin -asiakirjassa saavutettua konsensusta vanhurskauttamisopin perustotuuksista esittämällä yhteisiä näkemyksiä vanhurskauttamisen konkreettisesta merkityksestä kirkon elämässä.
3. Osapuolilla on yhdensuuntainen näkemys kirkon sakramentaalisuudesta. Kirkko ei ole vain paikka, jossa Jumala kohdataan, vaan kirkko itsessään välittää yhteyden Jumalan kanssa.
4. Tahdon vapautta ja vanhurskautetun syntiä koskevissa käsityksissä kirkot ovat voineet lähestyä toisiaan ja ilmaista yhteisen näkemyksen.
5. Vanhurskauttaminen toteutuu konkreettisesti jumalanpalveluksessa, joka on sekä kirkon että kristityn hengellisen elämän keskus. Asiakirjassa on voitu todeta monia yhteisiä hengellisen elämän muotoja ja tapoja.
6. Vanhurskauttaminen toteutuu siellä missä julistetaan evankeliumia puhtaasti ja jaetaan sakramenteja Kristuksen asetuksen mukaisesti. Sakramentaalinen spiritualiteetti yhdistää molempia kirkkoja.
7. Asiakirjan pohjalta luterilaiset ja katolilaiset voivat tunnustaa toistensa kas-teen.
8. Asiakirjan pohjalta voidaan todeta, että molemmilla kirkkoilla on yhteinen käsi-tyt ehtoollisen sakramentista ja sen luonteesta.
9. Vaikka asiakirjassa ei vielä pyritä virkojen vastavuoroiseen tunnustamiseen, osapuolet ovat laajentaneet ja syventäneet yhteistä käsitystä pappeudesta ja piispan viran luonteesta osana kirkon apostolisuutta.
10. Molemmat osapuolet ovat todenneet historiallisen piispuuden merkityksen apostolisuuden merkinä ja sitoutuvat pitämään siitä kiinni.
11. Osapuolet toteavat, että piispan virkaa ja Pietarin viran asemaa koskevat kä-sitykset poikkeavat toisistaan ja kuuluvat jatkotyöstämistä vaativiin kysymyk-siin.

Edellisten lisäksi asiakirjan lopussa (370–371 §) otetaan esille kolme askelta tiellä kohti näkyvää ykseyttä.

Ensiksi, asiakirjassa (370 §) haastetaan kirkkoja kysymään, miten yhteiset käsitykset kirkon luonteesta, ehtoollisesta ja messun vieton tavoista voisivat johtaa kirkkoja ilmaisemaan nykyistä vahvemmin ykseyttä myös yhteisessä ehtoollispöydässä. Tällä tarkoitetaan ehtoolliselle osallistumisen poikkeussääntöjen laajempaa soveltamista Suomessa ja Ruotsissa.

Katolisella kirkolla on jo sääntöjä niistä erityistapauksista, joissa luterilainen voi osallistua katoliselle ehtoolliselle. Sen sijaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon järjestysmuodossa ei tällä hetkellä tunneta sellaisia poikkeussäännöksiä, jotka tekisivät roomalais-katolisen kirkon jäsenelle mahdollisuuden osallistua säännöllisesti ehtoolliselle luterilaisessa messussa (niin sanottua hätäehtoollista koskeva säännös KJ 2:11 § koskee lähinnä vakavaa sairautta tai vastaavaa hätätilannetta). Tällaisten poikkeussäännösten luominen esimerkiksi ekumeenisten avioliittojen osapuolille on harkitsemisen arvoinen ehdotus.

Toiseksi yhteisen ehtoolliskäsityksen pohjalta asiakirjassa (371 §) haastetaan katolista kirkkoa arvioimaan, missä määrin erityistä historiallista ja teologista perinnettä vaalineet luterilaiset kirkkomme Suomessa ja Ruotsissa ovat katolisesta näkökulmasta säilyttäneet eukaristisen mysteerin.

Kolmanneksi asiakirjan viimeisessä kohdassa otetaan esille sisarkirkko-käsitteen mahdollinen käyttäminen.

”Erityisesti dialogimme viime vaiheissa halusimme lähestyä tehtävääme teologisen sisarkirkko-käsitteen näkökulmasta. Koska kysymykset ehtoollisen ja piispanviran pätevydestä ovat olleet keskusteluissamme keskeisiä, meille on ollut tärkeää pitää tämä ajatus mielessämme. Merkittävän ehtoollisen ja piispanviran luonnetta koskevan yhteisymmärryksemme valossa kirkkojemme tehtävä on arvioida, mitä mahdollisuuksia raporttimme tarjoaa ja mitä esteitä vielä on jäljellä tiellä näkyvään ykseyteen.” (372 §)

Sisarkirkko-termin käyttäminen merkitsee asiallisesti, että sitä käyttävä kirkko tunnustaa toisen kirkon kuuluvan Kristuksen kirkkoon. Sisarkirkoilla voi olla erilaisia käsityksiä pappeudesta ja kirkon rakenteesta, mutta ne näkevät silti toisensa osana Kristuksen katolista kirkkoa. Ne näkevät toisensa siinä määrin apostolisen tradition kantajiksi, että ne kunnioittavat toistensa identiteettiä eivätkä pyri muuttamaan toista ulkopuolelta. Niillä on tilaa elää rinnakkain, ne voivat rukoilla jumalanpalveluksessa yhdessä ja todistaa yhdessä maailmalle Kristuksen vapaaksi tekevistä evankeliumista.

Kun sisarkirkko-termi ymmärretään tässä valossa, sen käyttämisellä olisi vahva ekumeeninen viesti. Sen käyttö osoittaisi luterilaisten ja katolilaisten kasvaneen lähemmäksi toisiaan ja päässeen suhteissaan uudelle tasolle. Toisaalta sisarkirkko-termi on itsessään käsite, jota voidaan käyttää kirjoituksissa ja puheessa, mutta jolla ei ole suoraa vaikutusta kirkkojen praksikseen tai niiden jäsenten elämään. Sisarkirkko-termin käyttöä olisi pidettävä myönteisenä ja rohkaisevana, mutta ei vielä riittävänä askeleena katolilaisten ja luterilaisten lähentymisen tiellä. Toisaalta sisarkirkko-termi viitanee siihen, että kysymys on alueellisista tai muista osakirjoista Kristuksen kirkon kokonaisuudessa, mikä puolestaan ei vastanne maailmanlaajuisen roomalais-katolisen kirkon käsitystä itsestään. Sisarkirkko-termin käsitettä tulisi tutkia tämän dialogin osapuolten jatkotyöskentelyssä Ruotsissa ja Suomessa.

Asiakirjan reseptio on yhteinen tehtävä

Ekumeenisten asiakirjojen keskeisenä haasteena on, miten siinä saavutetut näkemykset ja yhteinen lähentyminen voisivat kantaa hedelmää koko kirkossa aina kirkon johtajien välisistä suhteista ruohonjuuritasolle seurakuntien ja sen jäsenten elämään. Jo käytännön syistä on välttämätöntä, että ekumeenista dialogia käyvät asiaan omistautuneet ja kirkkojen virallisesti nimeämät delegaatiot. Toisaalta ilman kirkollista reseptiota on vaarana, että ekumenia kaventuu harvojen asialle omistautuneiden keskusteluksi. Siksi on tärkeää, että kirkot arvioivat dialogin tuloksia laajasti ja että dialogin saavutukset voidaan omaksua koko kirkossa ja ihmisten konkreettisessa todellisuudessa.

Yleisesti reseptio eli ekumeenisen dialogin vastaanottoprosessi koko kirkossa voi merkitä montaa asiaa. Reseptio voi merkitä esimerkiksi, että ekumeenisessa asiakirjassa tehtyjen löytöjen pohjalta 1) kirkon jäsenten ja työntekijöiden oma identiteetti vahvistuu ja tulee selvemmäksi, minkä seurauksena kirkot oppivat uutta itsestään, 2) toiseen osapuoleen liittyviä virheellisiä ennakkoluuloja korjataan, 3) hengellinen yhteys laajenee ja dialogin osapuolet tulevat aiempaa paremmin tietoisiksi yhdistävistä vakaumuksista ja hengellisen elämän muodoista, 4) erottavissa asioissa eri osapuolten jäsenet ymmärtävät paremmin toisen näkökohtia, 5) asiakirjan pohjalta kirkkojen jäsenet löytävät uusia käytännön tapoja rukoilla, palvella ja todistaa yhdessä, 6) asiakirja johtaa jatkamaan ja syventämään dialogia, jonka päämääränä on yhteisessä ehtoollisen vietossa toteutuva näkyvä ykseys, 7) asiakirjan löydöt omaksutaan kansainvälisesti ja ne auttavat myös muita kirkkoja ratkaisemaan ongelmia ja kasvamaan kohti näkyvää ykseyttä.

Kaikissa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon käymissä ekumeenisissa dialogeissa tavoitellaan kaikkia edellä kuvattuja reseption ulottuvuuksia, silloinkin kun niitä ei erikseen mainita.

Piispainkokouksen mielestä myös Vanhurskauttaminen kirkon elämässä -asiakirjan reseption edistämiseen kuuluvat kaikki yllä mainitut ulottuvuudet. Käytännön tasolla reseption edistäminen kirkossa ei voi kuulua yhdelle toimielimelle, vaan edellyttää jo luonteensa puolesta monella tasolla tapahtuvaa yhteistyötä. Kirkossa asiakirjan reseptiota voidaan edistää ensiksi paikallisseurakuntien ja niiden jäsenten tasolla. Tällöin vastuu kuuluu ennen kaikkea paikallisseurakunnille ja hiippakunnille. Toiseksi reseptiota vahvistaa myös, jos asiakirjaan ja laajemminkin ekumeenisiin saavutuksiin voidaan perehtyä jo kirkon työntekijöiden koulutuksessa. Koulutuksen osalta avainasemassa ovat oppilaitokset (teologiset tiedekunnat ja diakonia-ammattikorkeakoulut) ja kirkon omaa koulutusta antavat toimijat (tuomiokapitulit, Kirkon koulutuskeskus ja kirkolliset järjestöt). Tähän kuuluu myös yliopistoissa tehtävä ekumeeninen tutkimustyö.

Kolmanneksi reseption edistäminen kuuluu kirkon keskushallinnon tehtäviin. Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa avainasemassa ovat tällöin kirkon ulkoasiain neuvosto, kirkkohallituksen ulkoasiain osasto sekä piispainkokous. Kaikkien näiden vastuuseen kuuluu edistää ekumeenista dialogia, myös reseptiota ja jatkotyöskentelyä. Silloin kun dialogi johtaa erityiseen ekumeeniseen sopimukseen, jolla voi olla seurauksia kirkon säädösten osalta, sen hyväksyminen kuuluu kirkolliskokoukselle.

Edellisen pohjalta piispainkokous pitää tärkeänä, että

- 1) hiippakunnat etsivät keinoja tukea ja edistää Vanhurskauttaminen kirkon elämässä -asiakirjan reseptiota paikallisseurakunnissa parhaaksi katsomillaan tavoilla,
- 2) kirkkohallituksen ulkoasiain osasto jatkaa työtä asiakirjan reseption vahvistamiseksi kokonaiskirkon tasolla ja kansainvälisesti,
- 3) kirkon ulkoasiain neuvosto etsii sopivia tapoja pohjoismaisen luterilais-katolilaisen dialogin jatkamiseksi,

- 4) kirkon alalle kouluttavat oppilaitokset ja kirkon omaa koulutusta antavat toimijat pyrkivät edistämään asiakirjasta käytävää keskustelua antamassaan koulutuksessa.

Yhteenveto

Yhteenvetona Vanhurskauttaminen kirkon elämässä -asiakirjasta piispainkokous toteaa seuraavaa.

1. Piispainkokouksen mielestä ekumeeninen asiakirja Vanhurskauttaminen kirkon elämässä on huolellisesti laadittu ja teologisesti perusteellinen esitys Suomen ja Ruotsin luterilaisten ja katolilaisten yhteisestä historiasta, uskosta, todistuksesta ja hengellisestä elämästä. Ne kohdat, joissa kirkot lausuvat yhdessä jotakin ja kohdat, joissa kuvataan luterilaisesta uskonkäsityksestä nousevia painotuksia, ovat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuksen kannalta hyväksyttäviä.
2. Piispainkokous pitää tärkeänä, että asiakirjasta käytävä keskustelu omassa kirkossamme voi jatkua ja että keskustelu ulotetaan seurakuntien, kirkollisten järjestöjen ja kirkon alalle kouluttavien oppilaitosten elämään. Siten asiakirja voi kantaa hedelmää paikallisseurakunnissa, vahvistaa luterilaista identiteettiä ja edistää kirkon tehtävän toteutumista. Sen johdosta piispainkokous toivoo, että hiippakunnat, kirkon ulkoasiain neuvosto ja kirkkohallituksen ulkoasiain osasto pyrkivät edistämään asiakirjan vastaanottoa omassa kirkossamme parhaaksi katsomillaan tavoilla.
3. Piispainkokouksen mielestä Vanhurskauttaminen kirkon elämässä -asiakirja luo vahvan pohjan Suomen ja Ruotsin luterilais-katolilaisen dialogin jatkotyöskentelylle. Samalla se tukee myös kansainvälistä dialogia, antaa sille uusia virikkeitä ja vie sitä eteenpäin.
4. Piispainkokous pitää tärkeänä, että asiakirjassa käynnistynyt pohjoismainen luterilais-katolilainen dialogi jatkuu. Erityinen vastuu jatkotyöskentelyn edistämisessä kuuluu kirkon nykyisen järjestysmuodon mukaan kirkon ulkoasiain neuvostolle. Yhteisen dialogin päämääränä on kirkkojen näkyvä ykseys, joka toteutuu ennen muuta yhteisessä Herran pyhän ehtoollisen vietossa. Tällöin toteutuu syvimmin Kristuksen tahto ja rukous, että hänen seuraajansa olisivat yhtä (Joh. 17:21–22).

Hyväksytty piispainkokouksen istunnossa Helsingissä 23. päivänä huhtikuuta 2012

Arkkipiispa

Kari Mäkinen

Piispainkokouksen pääsihteeri

Jari Jolkkonen